

Mario Vrbančić*

»ÜBER-COCA«, »ÜBER-SEX«, »ÜBER-NIŠTAVILO«

Sažetak

»Über-Coca«, »Über-Sex« i »Über-Ništavilo« metafore su određenih agregatnih stanja: »Über-Coca« odnosi se ne Freudove eksperimente s kokainom, otvorenu mogućnost da se sami začeci pa tako i cijela psihoanaliza farmakologizira; »Über-Sex« neprestana je težnja ne samo da se seksualnost kontrolira, regulira, nego, štoviše, koristi u samoj proizvodnji, kao svojevrsni motor proizvodnih snaga; »Über-Ništavilo« odnosi se na same granične situacije proizvedene u toj kontroli, na ontološke neizvjesnosti koje tek nejasno naziremo u današnjem trenutku. Ovaj esej pokušava odgovoriti na pitanje kako se ti »überi« prožimaju u stvaranju novih seksualnih identiteta u dvadeset i prvom stoljeću. Prvi dio eseja posebnu pažnju poklanja genezi biomoći kako ju je mapirao/la Paul Beatriz Preciado u svojem radu Testo Junkie: Sex, Drugs and Biopolitics in the Pharmacopornographic Era. Nakon kratkog prikaza geneze te vrste biomoći i kapitalizma dolazi se do ontološkog koncepta na kojem Preciado zasniva svoj argument o farmacijsko-pornografskom kapitalizmu. Radi se naime o orgazmičkoj sili koju on/a zove potentia gaudendi, koja se ne može kanalizirati, nije ni muško ni žensko, nema roda, koja prožima i animalno, pa i samo anorgansko, dakle, skoro da se radi o kozmičkoj orgazmičkoj sili. Drugi dio eseja postavlja pitanje o ontološkoj utemeljenost potentia gaudendi uspoređujući je s drugom fantazmom o djelovanju financijskog kapitalizma kako je prikazana u Martin Scorseseovom filmu The Wolf of Wall Street, s fokusom na analizu kako se sama performativnost ontološke neizvjesnosti uvijek nanovo vraća. Kritizirajući Preciado i njegovo/njeno čitanje Lacana, esej se bavi »Über-Ništavilom«, koje je, iako izgleda da se javlja na samom kraju u linearnom progresivnom slijedu »Über-Coca«, »Über-Sex«, »Über-Ništavilo«, prisutno od samih početaka.

Ključne riječi: »Über-Sex«, biomoć, kapitalizam, Lacan, »Über-Ništavilo«

* Odjel za anglistiku Sveučilišta u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, HR-23 000 Zadar, mavrbanci@unizd.hr

U pomalo bizarnom tekstu objavljenom 1926. godine pod nazivom »Anti-Sexus«, ruski pisac Platonov opisuje imaginarnu reklamu za *Anti-Sexus* mašinu, proizvod koji osvaja cijeli svijet (Wark, 2015:47). *Anti-Sexus* naprava, ta nedovoljno istražena sprava, spremna je preplaviti Sovjetski Savez, dakle, tržište soc-realizma. Ono što je osnovno: *Anti-Sexus* je mašina koja ne potiskuje seks nego ga zapravo snažno i neprikosnoveno regulira. Ta naprava, oglas kaže, pristupačna je svima po povoljnoj cijeni, specijalni dijelovi mašine kontroliraju ejakulaciju i količinu sperme, usmjeruju žudnju. Platonov »oglašava« tu napravu parodirajući ushićena svjedočanstva o iskustvima s napravom najpoznatijih ljudi onog vremena. Tako Henry Ford hvali taj električni transformator koji pripitomljuje divlje sile prirode u standardne automate, a njegov sin dodaje kako će ta mašina povoljno utjecati na mlade radnike jer se neće ženiti i zahtijevati veće plaće za novoosnovane porodice. *Anti-Sexus* ima povoljan utjecaj i na ondašnji kolonijalni svijet - Chamberalin hvali produkt jer će svakako smanjiti kolonijalne nemire i spasiti žene kolonijalnih administratora od silovanja. Velike holivudske filmske zvijezde kao Douglas Fairbanks hvale produkt jer će promijeniti filmsku industriju budući žed filmske publike za sublimnim tijelima nedostižnih filmskih zvijezda. Jedino naivni Charlie Chaplin mrmlija nešto protiv *Anti-Sexusa* napominjući kako putena nepredvidivost može donijeti i poneke sretne trenutke (Wark, 2015:47-56).

Pitanje je kako stojimo s *Anti-Sexusom* u dvadeset i prvom stoljeću? Odnosno, kako se izražava ta želja za kontrolom seksa u našem suvremenom trenutku kada pokretna traka svakako više nije paradigma rada, kad slabi patrijarhalna fordistička proizvodnja, a s njom i značenje obitelji, kad je depresija postala bolest broj jedan u visokorazvijenim zapadnim zemljama, a »liječenje riječima« (psihoanaliza) potisnuto nauštrb lijekova i farmaceutske industrije. Na neki način može se reći da je *Anti-Sexus* danas postao globalna pojava. Pornografija se širi internetom kao plamen. Neprestano se umnažaju opskurne mrežne stranice, virtualni prostori koji prikazuju porno uratke, od domaće bezazlene amaterske proizvodnje do zastrašujućih *snuff* filmova. Pornografski uradci nisu samo u dvodimenzionalnom prostoru nego se useljavaju u tijela, stvaraju usamljene gledatelje i gledateljice, izolirane masturbatorske monade ili, da dodamo parafrazirajući onu poznatu

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

frazu »usamljena gomila«, pornografija proizvodi usamljenu filmsku publiku. Ukratko, danas je pornografija seksualnost transformirana u spektakl, gdje intimnost postaje javno dostupna, vizualna roba za globalnu stimulaciju. Masturbacijska logika, ojačana farmacijom, kibernetikom i audiovizualnim sektorom postaje sve dominantnija ekonomska sila: podražavanje, pražnjenje bez tjelesnog kontakta, erupcija. Danas je pornografija neka vrsta *Anti-Sexusa*, s težnjom da se vine, da parafraziramo Nietzschea, do *Über-Sexa*. *Anti-Sexus*, dakle postaje *Über-Sexus* - težnja za neprestanim intenziviranjem i proširivanjem domene pornografske proizvodnje.

»Über-Coca«, »Über-Sex« i »Über-Ništavilo« metafore su određenih agregatnih stanja: »Über-Coca« odnosi se ne Freudove eksperimente s kokainom, otvorenu mogućnost da se sami začeci pa tako i cijela psihoanaliza farmakologizira; »Über-Sex« je neprestana težnja ne samo da se seksualnost kontrolira, regulira, nego štoviše koristi u samoj proizvodnji, kao svojevrsni motor proizvodnih snaga; »Über-Ništavilo« odnosi se na same granične situacije proizvedene u toj kontroli, na ontološke neizvjesnosti koje tek nejasno naziremo u današnjem trenutku. U ovom eseju pokušavam odgovoriti na pitanje kako se ti »überi« prožimaju u stvaranju novih seksualnih identiteta u dvadeset i prvom stoljeću. U prvom dijelu eseja posebnu pažnju poklanjam genezi biomoći kako ju je mapirala Paul Beatriz Preciado u svom radu *Testo Junkie: Sex, Drugs and Biopolitics in the Pharmacopornographic Era*. Nakon kratkog prikaza geneze te vrste biomoći i kapitalizma, dolazim do ontološkog koncepta na kojem Preciado zasniva svoj argument o farmacijsko-pornografskom kapitalizmu. Radi se naime o orgazmičkoj sili koju ona zove *potentia gaudendi*, koja se ne može kanalizirati, nije ni muško ni žensko, nema roda, koja prožima i animalno, pa i samo anorgansko, dakle, skoro da se radi o kozmičkoj orgazmičkoj sili. U drugom dijelu eseja postavljam pitanje o ontološkoj utemeljenosti *potentia gaudendi* uspoređujući je s drugom fantazmom o djelovanju financijskog kapitalizma kako je prikazana u Martin Scorseseovom filmu *The Wolf of Wall Street* (2013.), s fokusom na analizu kako se sama performativnost ontološke neizvjesnosti uvijek nanovo vraća. Kritizirajući Preciado i njegovo/njeno čitanje Lacana, bavim se »Über-Ništavilom«, koje je, iako izgleda da se javlja na samom kraju u

linearnom progresivnom slijedu »Über-Coca«, »Über-Sex«, »Über-Ništavilo«, prisutno od samih početaka.

»Über-Sex«

Zatim sam stavila dildo u donji dio svojega tijela. Prvo, realistično oblikovani, zatim ergonomični, koji prodire u moj anus. Uvijek je lakše kad stavim nešto u svoj anus, koji je multidimenzionalan prostor bez čvrstih, koščatih rubova. Vrijeme je! Na koljenima sam, okrenula sam leđa kameri, vrhovi prstiju i glava pritišću pod, držim ruke iza sebe, kao bih mogao zamisliti dva dilda u meni. Ti si jedini koji bi mogao čitati moju knjigu. Ispred kamere u iskušenju sam da napravim tvoj portret. Da dizajniram sebe, kao da sam ti. Pretvorim te u *drag*. Preodjenem te. Uskrsnem s ovom slikom (Preciado, 2013:19).

U djelu *Testo Junkie* Preciado dokumentira kratki period svojega života u kom se podvrgnuo/podvrgnula snažnoj testosteronskoj terapiji, pisanje koje dolazi iz tijela ili teoretiziranje iz trbuha, anusa, crijeva, detektiranje preobražaja vlastitih emocija, koje na kraju i nisu samo privatna zona, nego strujanje emotivnih energija sličnima Lyotardovim libidalnim intenzitetima. Kao što je njegov/njen identitet hibridan, tako je i sama knjiga hibridna tvorevina - mješavina memoara koji to i nisu, općih razmatranja o kapitalizmu u današnjem trenutku, filozofsko propitivanje onog što naziva porno-farmacijskim kapitalizmom. Nadahnut/a prijašnjim eksperimentima, kao Freudov s kokainom, ili Benjaminov s hašišom, Preciado nastoji mapirati singularnost postojanja, tektonskih pomicanja unutar tijela, roda, kako na sebi, tako i na drugima. A polazište je poluperiferija, opresivni europski rub Francove Španjolske - iako je Preciado kasnije živjela u velikim svjetskim metropolama kao što su Pariz i New York.

Rođen/a sam 1970. godine kada je automobilska industrija doživjela svoj vrhunac i polako počela opadati. Moj otac imao je prvu poznatu garažu u Burgosu, gotičkom gradu punom svećenika i vojnog osoblja, a za Franka simboličnom mjestu njegove fašističke Španjolske. Da je Hitler dobio rat, nova Europa ustanovila bi se na dijagonali

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

Burgos-Berlin. Garaža *Central* nalazila se u ulici du General Mola, nazvana po branitelju koji je 1936. vodio ustanak protiv Republike. Najskuplji automobili koje su vozili razni dužnosnici i bogataši nalazili su se ovdje. U mojoj kući nije bilo knjiga, samo automobili (Preciado, 2013:23).

Metal umjesto korica, gume umjesto papira, brzina i vožnja umjesto pisanja. Taj biografski detalj upućuje i na same korijene onoga što Preciado zove pornografsko-farmacijskim kapitalizmom, na putu od *Anti-Sexusa* do *Über-Sexusa*, od fordizma do farmakopornizma. Ono što je važno napomenuti, a na to ću se vratiti kasnije, za Preciado, transvestitsku marksisticu, farmako-pornografska proizvodnja nije tek nešto rubno, potisnuto nego upravo ta proizvodnja određuje ili karakterizira sve načine proizvodnje u suvremenoj, globalnoj političkoj ekonomiji.

Automobilska industrija bila je paradigmatički vid proizvodnje – fordizam. A fordizam nije samo proizvodnja automobila nego proizvodnja prostora, normatiziranih kućica, standardiziranih kućanstava, standardiziranih velikih predgrađa, pa i same porodične intime, idealnih standardiziranih porodica, standardiziranih emocija, dakle - danas bismo primijetili - samog načina života. Početkom sedamdesetih, s velikom energetsom krizom i padom industrijske proizvodnje utemeljene na pokretnoj traci dolazi do transformacije ekonomije. Počinje se govoriti o novim industrijama - biokemijskoj, informatičkoj, komunikacijskoj. Taj prijelaz Preciado (2013) mutno osjeća na tijelu svog djetinjstva; njegovo/njezino tijelo opire se heteroseksualnoj matrici, normativima; postaje abnormalno, izložen/a je tradicionalnim porodičnim, katoličkim pritiscima, kasnije se i sam/a izlaže farmakološkim eksperimentima. Vrijeme je to upravo prelaska prema trećoj fazi kapitalizma, od onog fordističkog k biomoći: načinom vladanja »u ime života« - onime što živi, pa i onime što umire.

Usprkos općem dojmu ili pop-nostalgicnim memorijama Hladnoga rata kao cerebralnom, sivom ideološkom sukobu između dva bloka (od kojih je onaj istočni izgubio, pa se još više naglašava neljudsko sivilo komunizma), Preciado (2013) naglašava kako je u tom periodu

jedna od najvažnijih tema bila seks, seksologija, ali naravno s onom hladnoratovskom militarnom dozom. Na primjer, navodi kako, Viktor Konstatinovič Kalnberz patentira prvi polietilenski penis 1974. godine kao prevenciju za impotenciju; Amerikanci odgovaraju sofisticiranijom tehnologijom, Tom F. Lue, Emil A. Tanaghoj i Richard A. Schmidt, implantirali su »seksualni pejsmejker« u pacijentov penis povezan s elektrodama na prostatu kako bi se erekcija kontrolirala daljinskim upravljačem. U to vrijeme upravo je Amerika investirala u proučavanje seksa i seksualnosti više nego i jedna zemlja na svijetu. Istovremeno počinje biotehnička proizvodnja hormona, farmaceutska proizvodnja sintetičkih molekula u komercijalne svrhe kako bi se modificirali patološki seksualni identiteti. Objavljuju se demografske studije o seksualnim devijacijama - *Kinsey Reports* o ljudskom seksualnom ponašanju (1948. i 1953.); Robert Stollerov protokol za »muško« i »žensko« (1968.); John Moneyeva studija o kliničkoj operativnoj i endokrinološkoj promijeni seksualnog identiteta. Govori se o proizvodnji testosterona, transseksualnim osobama, a otkriće kontracepcijske pilule mijenja »prirodna pravila« heteroseksualne reprodukcije. Upravo se i tada uspostavlja termin *rod* kao nešto sasvim higijensko neutralno, a ta neutralna klasifikacija opravdava tehnološke zahvate, na primjer razne operacije, hormonska liječenja hermafroditске djece. Sve to dovodi do stvaranja »seksualno-rodnog industrijskog kompleksa« (Preciado, 2013).

Otuda i počinju mijene kojima svjedočimo i danas: transformacija roda, spola, seksualnosti, seksualnih identiteta i seksualnog zadovoljstva. Ne radi se više samo o kontroliranju seksualnosti, nego i o proizvodnji iste u tehno-kapitalizmu, globalnim medijima, biotehnologijama. Opresivna, ali i produktivna snaga biomoći, kakvu je Foucault koncipirao analizirajući upravljanje populacijom, sve se više tehnologizira, javljaju se mikro-protetički mehanizmi kontrole subjektivnosti pomoću bio-molekularno i multimedijalnih tehničkih protokola. Proizvode se tone sintetičkih steroida, tehnološki transformiranih organa - tehno-sperma, tehno-krv, tehno-ovulacija - zauvijek mijenjajući u dvadeset i prvom stoljeću ne samo koncepte seksualnosti nego i tijela. Ukratko, znanstveno-tehnološki sektor proizvodi nove koncepte psihe, libida, svjesnosti, ženskog i muškog, heteroseksualnosti,

homoseksualnosti, transseksualnosti, interseksualnosti – proizvodnja u intimi potaknuta globalnim farmaceutskim korporacijama.

Ali sve to još uvijek ne predstavlja promjenu »seksualno-rodnog industrijskog kompleksa« u farmacijsko-pornografski globalni kapitalizam. Naravno, i sama pornografija paralelno se mijenja. Ne radi se samo o liberaliziranju pornografskih sadržaja nego i širenju pornografije od skučenih, opskurnih zatvorenih prostora do institucionalizacije u virtualnom svijetu. Hugh Hefner, osnivač *Playboya*, transformira 1959. godine Chicago Mansion kao posebno »ljubavno gnijezdo«, sastavljeno od trideset i dvije sobe. Američka erotska utopija postaje javni panoptikon, masturbatorski potrošači počinju nadzirati sve što se događa, od Hefnera do mogućeg seksa u *Big Brotheru*, od pornografskog klasika *Deep Throat* (1972.) do europskog mega bordela otvorenog prije svjetskog nogometnog prvenstva u Njemačkoj, uz blagoslov same kancelarke Angele Merkel. Farmaceutska industrija proizvodnjom pilula, od *Viagre* pa nadalje, stimulira i produžuje pornografski rad, ali zahvaljujući pilulama otkriva i nova akrobatska zadovoljstva.

Sve te promijene Preciado (2013) povezuje s novim informatičkim tehnologijama koje povezuju farmaciju i pornografiju. Dok se farmacijsko odnosi na bio-molekularnu tehnologiju, pornografsko se odnosi na semiotičko-tehničku kategoriju koja upravo putem interneta poprima novu dimenziju. Udruženi masturbacijski rad postaje globalan, a pornografski potencijal globalnom robom.

U svojoj analizi Preciado (2013) tehnologizira performativ Judith Butler. Tehnologizacija vodi do novog vida roda, bliža studiji Donne Haraway o biološkoj tehno-znanosti koja kreće od pretpostavke da se i samo prirodno djelo može promatrati kao tradicionalni biotehnološki *cyborg*, inženjersko-komunikacijski mehanizam, informacijsko-genetski procesirajući sustav, heterogeni biološki materijal, strategijski asamblaž koji okuplja razne reproduktivne politike i genetsko ulaganje. Preciado (2013) nas podsjeća da razlika između

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

seksa i roda ne potiče od feminizma, nego iz industrijsko-rodnog kompleksa hladnoratovske ere.

Kako sve to utječe na procese subjektivizacije, na pitanje slobode? Odnosno ima li uopće izlaza iz te kompleksne biotehnoške mašine za proizvodnju raznih subjekata? Prema Preciado čitava produkcija proizvodi kako različite subjekte tako i nove vidove porobljavanja, dovodi do logike onog što Maurizio Lazzarato naziva »mašinska porobljenost«:

„Mašinska porobljenost“ sastoji se od mobiliziranja i moduliranja pred-individualnih, pred-kognitivnih i pred-verbalnih komponenti subjektivizacije, proizvedeći aspekte percepcije i senzacije još neindividualizirane ili apsorbirane u subjekt, koje djeluju kao kotačići neke mašine. Dok se subjektivizacija tiče socijalnih sepostava i globalnih individua, tih krajnje manipulativnih, moralnih subjektivnih reprezentacija, „mašinska porobljenost“ povezuje elemente koji još nisu personalizirani ni socijalizirani zahvaljujući moralnoj ekonomiji želje koja se teško može održati u fosiliziranim, krutim socijalnim vezama. Mašinska porobljenost nije dakle isto što i socijalna subjektivizacija, koja je više moralna, individualizirana dimenzija subjektivnosti, nego aktivira molekularne, pred-individualne, pred-verbalne, pred-socijalne dimenzije (Maurizio Lazzarato, „The Machine“, citirano iz Preciado, 2013:206).

Dakle, mašinsko porobljavanje odvija se na predsvjesnom, nesvjesnom polju. Kakva je u svemu tome uloga psihoanalize, od *Anti-Sexusa* do *Über-Sexusa*, od fordizma do farmakopornizma? Pitanje s pravom postavljamo jer usprkos raznim performativima i tehnologijama koje proizvode nove subjekte, ne možemo se otarasiti želje, žudnje i nagona.

»Über-Coca«

U *Testo Junkyju*, u poglavlju pod nazivom »Narko-analiza: psihotropični korijeni kritike kod Freuda i Benjamina«, Freud je smješten u srce psihotropične Europe. Rođen je 1856. godine, samo godinu dana nakon što je Friedrich Gaedcke izdvojio alkaloid koji naziva *erythroxyline*, supstancu iz koje će se kasnije početi proizvoditi kokain. Freudova je Europa mjesto

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

cirkuliranja raznih narkotika, psihodeličnih supstanci: opijuma, laudiuma, hašiša, marihuane, heroina i drugih, raznih i manje poznatih supstanci. Kokain se koristio kako bi se osvježili iscrpljeni bavarski vojnici ili kako bi piloti za vrijeme Prvog svjetskog rata mogli duže letjeti, produžiti fokusiranost, borbenu gotovost. Veoma rano u svojoj karijeri, Freud se zainteresirao za eksperimentiranje s kokainom: kako podići krvni tlak, ovladati iscrpljenosti tijela, podići raspoloženje, pospješiti lokalnu anesteziju itd. Za mladog je Freuda eksperiment s kokainom epistemološki, ali i ekonomski projekt. Godine 1884. šmrče prvu dozu kokaina, a godinu dana kasnije piše u djelu *Über Coca* kako kokain utječe na poništavanje bilo kakvog depresivnog stanja, te proizvodi zdravo euforično raspoloženje u cerebralnom korteksu bez obzira na tjelesne organe. Zato, prema Preciado (2013), Freud, pa samim tim i psihoanaliza, nije samo hermeneutička igra riječi i tehnika asocijacija, kraljevski put u nescjesno, nego somatsko-semiotička tehnika ovisna o kemijskim supstancama. Posrijedi je dakle svojevrsni revizionizam koji psihoanalizu svodi na doslovnu intoksikaciju slikama i jezikom, farmakonizaciju nescjesnog. Drugim riječima, put prema ozdravljenju, prema *Über-seksu* jest *Über-Coca*.

Ali ipak nije sve svedeno na kemiju i tehnologiju. Preciado u svojim dnevnim zapisima hvali želju, piše o naviranju želje, neprestanom talasanju želja; neuništiva želja uranja u podsvjesno, opet se javlja, još jača, žilavija, transformirana. Dnevnički zapis *Testo Junkija* neprestano je pozivanje želje, žudnje: »Ja želim samo nastaviti željeti, bez ikakve mogućnosti konačnog zadovoljenja.« (Preciado, 2013:252)

Nije teško uvidjeti kako je ovdje presudan utjecaj Deleuzea i Guattarija (1987) i njihove koncepcije želje kao proizvodne tvornice, mašina želje u neprestanom pozitivnom proizvođenju, mašina koja se neprestano povezuje s drugim mašinama, usložnjava i umnožava. Ali nije samo želja kao neuništiva proizvodnja prisutna u teorijskoj zgradi farmacijsko-pornografskog kapitalizma. U *cyborg* infrastrukturi, Preciado (2013) pronalazi nešto što je proizvođač i proizvod, *primus movens* čitavog sustava – *potentia gaudendi*, orgazmička sila, potencijal neprestanog podražaja i uzbuđenja, strasti.

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

Ja to zovem *potentia gaudendi*, ili ‚orgazmička sila‘, (stvarna ili virtualna) snaga tijela u totalnom uzbuđenju, snaga koja se ne može kanalizirati; nema roda, nije ni muško ni žensko, nije ni ljudsko ni životinjsko, ni živo (animirano), ni mrtvo (anorgansko). Ono nije sputano nikakvim rodnim granicama (ni muškim, ni ženskim), ne ograničava ni heteroseksualnost, ni homoseksualnost, ni granicu između subjekta i objekta (...) Ono ne favorizira ni jedan organ, pa tako penis ne posjeduje više orgazmičke sile nego vagina, oči ili cipele. Orgazmička sila suma je potencijalne uzbudljivosti u svakoj materijalnoj molekuli (Preciado, 2013:42).

Dakle, imamo nešto što nije libido, ali je slično. Doduše na momente, *potentia gaudendi* nadasve je slična Reichovom (1990) orgonu; podsjetimo se samo podnaslova njegove knjige *Funkcija orgazma, seksualno-ekonomski problemi biološke energije*, dakle sasvim vidljivo oznanstvenjivanje, biologiziranje seksa, kao »biološke« energije, ali doduše uz priznanje da postoje nekakvi problemi. Seksualna frustriranost izvor je neuroza i bolesti koje se mogu izliječiti »zdravim« seksom. Orgazmička sila obećava sredinom prošlog stoljeća potpunu emancipaciju, oslobađanje od potrošačkih okova. Danas svjedočimo upravo obrnutoj situaciji: *potentia gaudendi*, ili orgazmička sila, čini se potpuno kanaliziranom, iskorištenom za posvemašnje širenje kapitala i tržišta. Čini se da se ta libidinalna sila pretvorila u tržišni proizvod, preko pornografije u potpunosti ukalupila i postala paradigmatički model globalnog kapitalizma.

Preciado (2013) pokušava tu orgazmičku silu, *potentia gaudendi*, održati u ambivalentnom položaju: s jedne strane svjesna Reichove i Marcuseove naivnosti koji su revizionistički pokušali pročistiti libido od »otrova civilizacije«, s druge strane, pak, orgazmička sila je osnovni pogon kako »rodno-industrijskog« kompleksa tako i farmacijsko-pornografskog kapitalizma. Ali sama ta dvojnost čini se nedovoljno objašnjena: kakva je sprega između transformirane orgazmičke sile i njezinog nekontaminiranog ostatka? Što se događa s orgazmičkom silom koja nije zahvaćena tržišnim odnosima? Je li uopće moguća ta čistoća prijelaza a da se ne uzmu u obzir čimbenici tržišne ekonomije? Drugim riječima, što se

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

dogada u rascjepu između »Über-Coce« i »Über-Seksa«? Konačno, što se događa s čitavim tim projektom ako se ozbiljno ne uzme u obzir kontaminiranost trećim elementom - mehanizmom tržišta? Prešućeni element, potisnuti faktor kao posrednik (medijator) u čitavom tom farmacijsko-pornografskom kompleksu, po mojem mišljenju, baca taj projekt unazad, odnosno, prikriva svoje tradicionalno jezgro, čuva binarne opozicije, te dopušta dekonstrukcijsko rastvaranje.

Da bih objasnio tu tradicionalnu binarnu opoziciju, uzet ću za primjer film *The Wolf of Wall Street*, koji po mojem mišljenju oslikava drugu stranu medalje, sagledava libidinalnu ekonomiju farmacijsko-pornografskog kapitalizma s druge strane.

»Über-ništavilo«

Film temeljen na knjizi *Catching the Wolf of Wall Street* epska je priča koja prati uspon Jordana Belforta (glumi ga Leonardo DiCaprio), od pozicije mešetara-početnika na *Wall Streetu*, do gubitka posla nakon pada burze 1987. godine i ponovnog vrtoglavog uspona njegove tvrtke *Stratton Oakmont*, za koju je trenirao skupinu svojih poznanika (i gubitnika). Uz sve zavrzame, uz prevare Belfort i »stretonovci« basnoslovno se obogate, varajući investitore, jašući uspješno kroz intervale pada i uspona dionica. Na kraju se sve raspada, Belfort gubi nekretnine i pokretnine i odlazi na služenje zatvorske kazne. Kao i obično, razgraničenje između prevare i uobičajenog mešetarenja s dionicama poprilično je mutno i ne razlikuje se puno od drugih normaliziranih novčanih transakcija.

U filmu, jedna od osnovnih binarnih opozicija koja kasnije generira filmski narativ dana je na samom početku filma kad iskusni financijski mešetar, Mark Hanna daje upute mladom početniku Belfortu kao svojevrsnu *self help* pouku. Zapravo, kao što ćemo uskoro vidjeti, radi se o specifičnoj ulozi i podijeli između »Über-Coce« i »Über-Sexa«.

Mark Hanna: »Znači, prvo pravilo *Wall Streeta*. Nitko -- i boli me jesi li Warren Buffet ili Jimmy Buffet -- nitko ne zna raste li dionica, pada li ili skreće u jebenu stranu, nitko živ,

»Über-Coca«, »Über-Sex«...

a najmanje brokeri. Ali moramo se pretvarati da znamo. Samo pazi da si uvijek opušten. Nitko ne želi kupiti nešto od nekoga tko zvuči kao da mjesec dana nije jebao.

Kad osjetiš da si pod stresom, idi na pauzu, izdrkaj se ako možeš. Voliš drkicu, jelda?»

Jordan: »Pa... da, naravno.«

Mark Hanna: »Fino, ključ je u drkici. I toplo preporučujem kokain, od njega ćeš biti brži na telefonu, a to je, naravno, dobro za mene. I, sine, peri deri (Winter, 2013).¹

Zbunjujuća *self-help* pouka: mi ništa ne znamo, ali pravimo se da znamo. No nije prijetvornost jedini element tog šizofrenog ludizma. I ono što burze prodaju puko je ništa, fikcija. Dakle promovira se tehnika kontrole tijela da bi se prodavalo ništa, fikcija, bez ikakvog ustručavanja ili moralnih ograda. Ovdje je zapravo pogrešno reći da se radi o djelovanju bez morala jer etika je jasna: pohlepa je dobra (*greed is good*). Pohlepa hrani čitav sustav, pokreće ga; pohlepu ne treba brendirati kao u filmovima iz osamdesetih prošlog stoljeća (npr. filmu *Wall Street*, iz 1987., Olivera Stonea). Ostaje samo nejasno što je s pukom prevarom, obmanjivanjem? Upute koje Mark Hanna daje neiskusnom početniku, dakle, odnose se od samog početka na strategiju poslovanja u takvoj vrsti ustanove: brokeri su prisiljeni blefirati o usponu i padu dionica jer oni »najmanje znaju« o njihovom kretanju. Budući da je financijska enuncijacija indeksalna, nema konačnog označitelja, pretvaranje je opća pojava, a vjerovanje u tržište svih sudionika neprikosnoveni je uvjet optičaja kapitala. Mešetari u *Stratton & Company* neprestano su izloženi pritisku. Stres je nepodnošljiv. Kako se nositi s njim drugi je dio Hanninog savjeta: da bi na kraju izdržali preporučuje se masturbacija i kokain. Dakle »Über-Coca i »Über-Sex« naizgled nemaju ništa sa samim poslom, s poslovanjem koje je iako strahovito stresno u potpunosti apstraktno, a s filmske točke gledišta nedovoljno zanimljivo. Zato se redatelj Martin Scorsese fokusira na orgijastičke scene, kokainske seanse koje, iako se često događaju u samoj kompaniji *Stratton Oakmont*, mjestu financijskih transakcija, ostavljaju kapital djevičanski čistim. Pa i sam prostor kompanije odiše nekom uređenom prazninom, odnosno pruža panoptikonsko nadziranje samih brojki, cerebralnih, kognitivnih operacija, dok se sam orgijastički element

¹ Preveo Tomislav Kuzmanović.

prepušta filmskoj publici. Sama arhitektura ne odaje ništa, čitav taj bakanalijski, orgazmički pokušaj da se obuzda stres nevidljiv je. Financijsko je središte svijeta prazno, odnosno kolanje je kapitala u brojkama, negdje drugdje; moć se zapravo ne vidi.

Dakle prilično banalna i staromodna binarna opozicija: s jedne strane tradicionalna heteroseksualna, često i patrijarhalna orgija, s druge strane kapital. Ili određenije, financijski kapital, odnosno financijalizacija političke ekonomije, koja sve više levitira u nedokučivim transcendentnim prostorima. Kao što Franco Bifo Berardi (2012:19) tvrdi:

Financijaliziranje kapitalističke ekonomije predstavlja rastuću apstraktnost rada i odvajanje komunikacije od tjelesne dimenzije. Kao što je simbolizam eksperimentirao odvajanjem lingvističkog označitelja od označenog, svoje referentne funkcije; isto tako financijski kapitalizam, internalizirajući lingvistički potencijal, razdvaja monetarni označitelj od svoje funkcije, denotacije i referentnosti prema stvarnim robama.

Kao da se ta nedokučiva referencijalnost, suhoparnost tehničkog financijskog jezika nadoknađuje za vrijeme pauza ili poslovnih dogovora erupcijama vulgarnosti, prostota. Belfort i mešetari ne zamaraju se svojim učincima, odnosno efektima njihovog financijskog mešetarenja na njihove klijente, pa onda i šire, na nepoznatu masu dužnika, propalih i devastiranih. Oni ulaze u sfere nevidljive pornografije, financijske pornografije kojom se ni Scorsese, ni film ne bave. Oni nevidljivi gubitnici, dužnici, *looseri* posljedica su posebnog pornografskog spektakla – partenogeneze vrijednosti (*"parthenogenesis of value"*). Partenogeneza vrijednosti izraz je koji upotrebljava Berardi (2012). To je tehnički izraz za bezgrešno začecje u kršćanskom teološkom diskursu, koji u novom kontekstu ukazuje na apstraktnu oplodnju financijskog kapitala: novac se seksa s novcem, novac oplođuje novac. No je li ta razlika cementirana, jesu li te binarne opozicije postojane? Što je onda s »Über-Cocom« i »Über-Sexom«? Služe li oni samo kako bi stimulirali partenogenezu financija?

Ovdje je vrijeme da se vratim na sam početak, odnosno na propitivanje farmacijsko-pornografskog kapitalizma. U čitavoj impresivnoj teorijskoj zgradi Preciado (2013) zapostavlja i potiskuje osnovni mehanizam tržišne ekonomije, bilo da se radi o pornografiji ili stolovima – mehanizam razmjene koji pretpostavlja razmjensku vrijednost, robu i nešto sasvim apstraktno – novac! Bilo elektronički bilo papirnati. Isto tako, da bi se uspostavila masturbacijska vrijednost u društvu spektakla, odnosno masturbacijska vrijednost kao vid razmjenske vrijednosti, ona ovisi o uzbuđenosti, o želji, doduše nešto drugačijoj od želje kako je vidi Preciado. Da bismo to ispitali, po mojem mišljenju, trebamo »korigirati« Preciadinu tumačenje Lacana, kojeg ona čita u jednodimenzionalnom vidu, kroz prepoznavanje djeteta u zrcalu, odnosno kroz tzv. fazu zrcala. Preciado dakle svodi Lacana na simboličko, dok je bit političkog upravo u neprepoznavanju, odnosno emancipatorski potencijal leži u neprepoznavanju, u nemogućnosti da se uklopi do kraja u bilo kakav sustav prezentacije. Ovdje se radi, usuđujem se reći, o falsifikaciji Lacana: za Lacana (1993) prepoznavanje u fazi zrcala nije moment koji bi dijete u potpunosti ukalupilo u simboličko. Naprotiv, to prepoznavanje ujedno je i neprepoznavanje, zauvijek dvojbeno, ambivalentno. Kad prepoznam sebe u ogledalu, kada pomislim »to sam ja«, to »ja« fiktivna je cjelina, to je ujedno i svojevrsni nesporazum. Prepoznavanje koje je istovremeno i neprepoznavanje uvodi i dvojnika, uvodi sablasno, ili *objet petit a*. Ako se složimo s Preciadam (2013) da je neprepoznavanje mogućnost političkog, onda ta mogućnost političkog uključuje i višak - neprepoznavanje dvojnika, sablasti, odnosno političko kao nešto što djeluje ili uzima u obzir sablast. Ili, možemo sve preokrenuti pa reći da je istinsko političko ono koje isto tako djeluje i na području sablasti, utvara, vampira, čudovišta itd. Ili možemo reći da je danas jedino istinsko pornografsko tijelo, odnosno tijelo koje je isključeno iz čitavog rodno-industrijskog kompleksa, farmacijsko-pornografskog kapitalizma – mrtvo tijelo terorista. To je tijelo univerzalno pornografsko: pornografsko jer se intimnost tijela, unutarnjih organa pokazuje kao javno; univerzalno, jer takvo raspadnuto tijelo ne pripada nikamo. Nije čak više ni zazorno, nije čak ni goli život, ono je univerzalna pornografija. Ono je možda pravi simptom globalnog kapitalizma.

Kako se uspostavlja monetarna vrijednost pojedinih penetracija, koliko vrijede pornografski snimci, razmjenska vrijednost penisa i vagina i sva druga moguća pitanja u svezi s farmacijsko-pornografskim kapitalizmom? Čitav industrijski rodni kompleks pornografije, kao model globalnog tržišta zapostavlja treći nematerijalni čimbenik – novac, pogled, i mogli bismo dodati fetiš, odnosno ono što Marx (1947) zove fetiški karakter robe. U procesu zrcaljenja sve postaje semiotički znak - ne samo penisi i vagine već i obične stvari kao stol, kao i naše cijenjeno »ja«. Fetiš i roba u kasnijim sretnim i nesretnim spojevima psihoanalize i marksizma postaju itekako važni (Žižek, 1989). Za Freuda fetiš je prikrivanje činjenica da majka nema penis; fetiš je traumatsko mjesto odsutnosti i zamjene nečim drugim, trijumf ovladavanja nelagodnom i strahom od kastracije. Ali isto tako fetiš zaustavlja memoriju u traumatskoj amneziji, na pola puta, kao »posljednja impresija koja nas štiti od sablasnog (*unheimlich*) i traumatskog« (Freud, 2005:352). Fetiš je supstitucija u označiteljskom lancu, fetiš kao roba asocira na želju, na erotsko. Ali ovdje želim naglasiti »sablansko« kao nešto što je jako blizu fetišu, sablasnost koja je potisnuta, ali nestvarno blizu, zaglušujuće blizu obožavanog objekta.

Marx je odavno primijetio neuravnoteženu ekonomiju sablasti i utvara koja ne nestaje razvojem tehnologije i širenjem kapitalizma kao prvog globalnog fenomena u ljudskoj povijesti. Inovacije, otkrića ne ukidaju sablasti nego upravo suprotno: sablasti, utvare, vampiri, čudovišta još se više umnažaju. Na primjer, viktorijanski strahovi o seksualnosti u romanu Brama Stokera *Drakula* i dalje žive u drugim formama, primijenjeni u novim relacijama. Ako su prijašnji oblici seksualnosti bili potisnuti i vampirizirani – lezbijstvo, homoseksualizam, nekrofilija itd. – a potom razotkriveni i upregnuti na primjer u »hladnoratovski rodno-industrijski kompleks« (Preciado, 2013), ne znači da smo ih se do kraja oslobodili. Oni se i dalje razmnožavaju – samo u drugim oblicima.

Upravo je najobičniji predmet – stol – koji je pobudio takvo Marxovo razmišljanje u prvom poglavlju *Kapitala*, s podnaslovom *Fetiški karakter robe i njezina tajna* dobar primjer. Tu počinje analiza koja nas uvodi u neobično umnažanje, množenje dvojnika. Počinje se s

uporabnom vrijednošću, koja nam se ne čini upitna, svi znamo zašto nam treba stol, koje zajedničke potrebe zadovoljava itd. Ono što je zapravo enigmatično jest razmjenska vrijednost stola, ono što dovodi najobičniji stol u vezu s čitavim nizom raznih predmeta, beskonačnim nizom, beskonačnom serijalnošću, što isto tako magnetski privlači ostale predmete – stol je dakle roba u dvostrukom smislu, s jedne strane objekt koji ima uporabnu vrijednost, a s druge strane objekt koji predstavlja apstraktnu razmjensku vrijednost. A ta forma kao fetiš i kao roba, može se i dalje metamorfizirati u neku hibridnu, grotesknu pojavu, koja čak može i »zaplesati« u relaciji s drugim robama (Vrbančić, 2011:219).

Kao roba, stol se dakle umnaža, zrcali. Evo kako je Lacan (1977:134) oslikao mentalni eksperiment u kome se stol i čovjek nalaze između dva ogledala:

Koja je zapravo razlika između stola i nas, ako je u pitanju naša svijest, tako velika svijest, ako pak stol može lako podsjetiti na nas, biti prizvan u igru između mene i tebe, onda moje riječi mogu bilo koju grešku učiniti mogućom. Tako ako se stol smjesti između nas i dva paralelna ogledala, izgledat će kao da je reflektiran u samu beskonačnost, što zapravo daje naslutiti da stol postaje sve više sličan promatraču, jer opažajući sliku koja se ponavlja na isti način, znači zapravo gledati kroz oči drugoga kada gleda sebe, bez tog drugog nema odraza, ne bi bilo promatrača koji bi vidio sebe gledajući sebe.

Ovo odista problematizira samo umnažanje, udvajanje, kao i bilo koji vizualni materijal, pa i onaj pornografski, koji postaje roba. Umnažanje postaje beskonačno i tako, ironično primjećuje Lacan (1977), stol u imaginarnom polju dijeli jedno od osnovnih karakteristika svijesti: misli o beskonačnosti. Isto tako to beskonačno umnažanje nas samih i stola, umnažanje predmeta upućuje na fetiški karakter robe, postavljanje uporabne vrijednosti da korespondira fetišu, koji za Freuda utjelovljuje želju da se vidi ono što nedostaje, ono čega nema, neprisutno (penis majke), koji upućuje na fantazmagorički krajobraz robe utemeljenje na neprestanom željenju. Dvojnuk stola jasno proizlazi iz odraza, vizualnog dupliciranja u

ogledalu; niz ogledala onda predstavlja razmjensku vrijednost. Ali ono što je misteriozno kod stola, pa i pornografskog prizora ili bilo kojeg sadržaja s masturbacijskom vrijednošću, jest način na koji se proizvodi višak, profit, misteriozni X. Taj misteriozni X zavodi želju u semantički lanac, prazni je, tjera na neprestano metonimijsko klizanje, daleko od one punine želje kakvu zastupa Preciado (2013). Taj X zrcali samu nestabilnost želje, nikad identičan s njom, ali prebacuje stol putem beskonačnog zrcaljenja u beskonačan svijet roba ili u svijet beskonačne mogućnosti zrcaljenja, bilo čega. Ali, kao što je i sam Marx primijetio, proizvodnja robe proizvodi i socijalne odnose među ljudima. Možemo reći da za Marxa kapital svakako ima i fantastičnu dimenziju. Da bi se došlo do te magične konverzije, potrebno je da se i samo naše vjerovanje u stanje stvari misteriozno iskrade iz nas, da ostane negdje izvan nas samih, u orbiti, ni subjektivnoj ni objektivnoj (Žižek, 1989). Možemo reći da same stvari transformirane u robu vjeruju u svoje mjesto u beskonačnom, u dvorani s ogledalima. Kao da stvari, naš stol, kao i bilo što drugo na tržištu živi još nekim drugim životom, ima svoje dvojnike.

U knjizi *Spectres of Marx*, Jacques Derrida maestralno prikazuje scenu tog magičnog animizma kada obični drveni stol, sa svojim drvenim nogama i drvenom glavom, odjednom oživi u spiritualnoj seansi. To je moment, analizira Derrida (2006), kada se najobičnija stvar pretvara u nešto poput suprasenzualne senzualnosti, bestjelesnog tijela, tijela oplođenog novcem, u čudovište – to je moment preobrazbe stola u robu. Ili, kao roba stol postoji u međuprostoru, prostoru bez prostora, mjesto kojim huje sablasti. To »sablasno« stola teško je, gotovo nemoguće, imenovati. Isto tako, u deridijanskom duhu, pornografsko strujanje slika u pornografsko-farmacijskom kapitalizmu u momentu transformacija penisa, vagina, tjelesnih izlučevina, testisa, klitorisa u robu, pretvara anatomiju u sablasnu anatomiju. Jer upravo tako djeluje fetiš, u momentu krajnjeg uzbuđenja želje dolaze sablasti i pretvaraju objekte u ništavilo. »Über-Sex« i »Über-Coca« na kraju dovode do ništavila koje opet pokreće samu želju. »Über-ništavilo« je dakako ontološka karikatura same nemogućnost označavanja: ako je ništavilo onda nema ništa iznad ili ispod. Ali to je pozicija sablasne ambivalentnosti, ili kao što Derrida tvrdi nema ontologije bez sablasti, bez sablastologije.

Onda se postavlja pitanje koliko *potentia guadendi* upregnuta u mehanizam tržišne ekonomije može postati sablasna i što bi sve te sablasti mogle značiti u složenoj mreži proizvodnje novih subjektiviteta?

Literatura:

- Berardi, B. Franco (2012). *The Uprising: On Poetry and Finance*, New York: Semiotext(e)
- Deleuze, Gilles; Guattari, Felix (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Derrida, Jacques (2006). *Spectres of Marx*, London: Routledge
- Freud, Sigmund (2005). Fetishism, in: Evans, Jessica; Hall, Stuart (eds.). *Visual Culture: The Reader*, London: SAGE Publications Ltd, p. 324-327
- Lacan, Jacques (1977). "The Freudian Thing", *Ecrits: a Selection*, London: W. W. Norton, p. 114-146
- Lacan, Jacques (1993). *The Psychoses: The Seminar of Jacques Lacan*, New York: Routledge
- Marx, Karl (1947). *Kapital I*, Zagreb: Kultura
- Preciado, Beatriz (2013). *Testo Junkie: Sex, Drugs and Politics in the Pharmacopornographic Era*, New York: The Feminist Press
- Reich, Wilhelm (1990). *Funkcija orgazma*, Beograd: Mladost
- Stoker, Bram (1993). *Dracula*, London: Wordsworth Editions
- Vrbančić, Mario (2011). *The Lacanian Thing: Psychoanalysis, Postmodern Culture and Cinema*, New York: Cambria Press
- Wark, McKenzie (2015). *Molecular Red: Theory for the Anthropocene*, London: Verso
- Winter, Terence (2013). *The Wolf of Wall Street*, The Internet Movie Script Database, <http://www.imsdb.com/scripts/Wolf-of-Wall-Street,-The.html>, (26. 12. 2015.)
- Žižek, Slavoj (1989). *The Sublime Object of Ideology*, London: Verso

Mario Vrbančić*

“ÜBER-COCA”, “ÜBER-SEX”, “ÜBER-NOTHINGNESS”**Abstract**

“Über-Coca”, “Über-Sex” and “Über-Nothingness” are metaphors of certain aggregate states: “Über-Coca” refers to Freud's experiments with cocaine, an open possibility of pharmatizing the conception as well as the entirety of psychoanalysis; “Über-Sex” is a constant need of not only controlling, and regulating sexuality, but of using it in production itself, as a particular sort of engine of productive forces; »Über-Nothingness” refers to borderline situations produced in such a control, ontological uncertainties only vaguely discernible from today's vantage point. This essay tries to answer the question of how these “übers” permeate each other in creation of new sexual identities in the twenty-first century. First part of the essay deals with genesis of biopower which was mapped by Paul Beatriz Preciado in his work *Testo Junkie: Sex, Drugs and Biopolitics in the Pharmacopornographic Era*. After a brief overview of this type of biopower and capitalism, we are led to the ontological concept on which Preciado conceives his argument regarding pharmaceutical-pornographic capitalism. The issue discussed here is a concept referred to as *potentia gaudendi*, an orgasmic force which cannot be channeled, which is neither male nor female, a neuter, which permeates the animal realm, too, even the inorganic, therefore, it can almost be understood as a cosmic orgasmic force. Second part of the essay asks the question regarding the ontological merit of *potentia gaudendi* comparing it to another phantasm of the workings of financial capitalism as portrayed by Martin Scorsese's movie *The Wolf of Wall Street*, with a focus on analysis of the very performativity of ontological uncertainty which constantly returns. By criticizing Preciado and his/her reading of Lacan, the essay deals with “Über-Nothingness», which seems to appear only at the end of the linear progressive sequence of »Über-Coca”, “Über-Sex”, “Über-Nothingness”, but is actually there from the very start.

Key words: “Über-Sex”, biopower, capitalism, Lacan, “Über-Nothingness”

* Department of English at University of Zadar, Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, HR-23 000 Zadar, mavrbanci@unizd.hr